

รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนประถมศึกษากับชุมชน:

กรณีศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี

ADMINISTRATIVE MODELS FOR ENHANCING RELATIONSHIPS BETWEEN PRIMARY
SCHOOLS AND COMMUNITIES: A CASE STUDY OF THE CHANTHABURI PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ชัยดำรงค์ สิงหเจริญวัฒน์¹, ศักดิ์ชัย นิรัญทวี², อัจฉรา วัฒนาณรงค์³, ธารินทร์ รसानนท์⁴

Chaidumrong Singhacharoenwat¹, Sakchai Niranthawee², Atchara Wattananarong³,

Tharin Rasanon⁴

วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา¹⁻⁴

College of Management University of Phayao¹⁻⁴

Corresponding Author Email: lan.qieng@gmail.com

Received 24 July 2025; Revised 28 July 2025; Accepted 24 October 2025

รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนประถมศึกษา กับชุมชน: กรณีศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี

ชัยดำรงค์ สิงห์เจริญวัฒน์, ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, อัจฉรา วัฒนารงค์, ธารินทร์ รสานนท์

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี โดยพิจารณาทั้งในด้านบทบาทของผู้บริหาร กระบวนการบริหาร การมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนระหว่างโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ เนื้อหาในบทความมุ่งวิเคราะห์กระบวนการบริหารที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การจัดกิจกรรม การประเมินผล และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการสื่อสารสองทางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง องค์กรท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมพัฒนาโรงเรียน

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การสื่อสารสองทางอย่างต่อเนื่องระหว่างโรงเรียนและชุมชน 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วมทุกระดับ ส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและความยั่งยืนของโครงการ และ 3) การเชื่อมโยงภาคีในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ และรูปแบบการบริหารที่เด่นชัด 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย การกำหนดนโยบายร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) รูปแบบเครือข่ายแนวตั้ง การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัดเชิงยุทธศาสตร์ และ 3) การมีส่วนร่วมจากภาคีท้องถิ่น การเปิดพื้นที่ให้ภาคีท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งรูปแบบเหล่านี้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคมของจังหวัดจันทบุรี ดังนั้น การบริหารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชนจึงไม่ใช่เพียงการติดต่อประสานงาน หากแต่ต้องเป็นการวางแผนอย่างมีเป้าหมาย มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา; ความสัมพันธ์กับชุมชน; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี; การมีส่วนร่วมของชุมชน; การบริหารแบบมีส่วนร่วม

ADMINISTRATIVE MODELS FOR ENHANCING RELATIONSHIPS BETWEEN PRIMARY SCHOOLS AND COMMUNITIES: A CASE STUDY OF THE CHANTHABURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

Chaidumrong Singhacharoenwat, Sakchai Niranthawee,
Atchara Wattananarong, Tharin Rasanon

Abstract

This academic article aims to examine the models and approaches of school administration for enhancing community relations in primary schools under the supervision of the Chanthaburi Primary Educational Service Area Office. The study considers the roles of school administrators, administrative processes, participation of school personnel, and the effectiveness of school–community relationship development. The content focuses on analyzing administrative processes that emphasize community participation across planning, implementation, evaluation, and continuous development stages. The article highlights the importance of two-way communication between schools and communities, as well as the engagement of community leaders, parents, local organizations, and other stakeholders in co-thinking, co-creating, and co-developing educational initiatives.

Findings reveal that effective administrative models consist of three core components 1) continuous two-way communication between the school and the community, 2) participatory planning at all levels, which fosters a sense of ownership and ensures the sustainability of projects, and 3) partnership linkage through collaborative network structures. Three prominent administrative models were identified: 1) Policy Co-creation Model – involving joint policy formulation with local administrative organizations, 2) vertical Network Model – focusing on strategic coordination with central or affiliated agencies, and 3) local Stakeholder Participation Model – opening space for local partners to actively engage in educational development. These models are aligned with the cultural context and social structures of Chanthaburi province. Thus, administration aimed at fostering school–community relationships must go beyond basic coordination. It requires goal-oriented planning, a clear vision, and sustained participatory mechanisms to truly position the school as a center for learning and community quality-of-life development.

Keywords: School Administration; Community Relations; Chanthaburi Primary Educational Service Area Office; Community Participation; Participatory Management

บทนำ

ในการพัฒนาโรงเรียน ชุมชนย่อมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนโรงเรียน ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน โรงเรียนต้องการความช่วยเหลือจากชุมชนในหลายด้าน เช่น เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมถึงกำลังใจจากชุมชน ความร่วมมือเหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสนใจของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน และถือว่าโรงเรียนเป็นทรัพย์สินที่มีค่าของชุมชน โรงเรียนมีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งการทำงานให้ประสบผลสำเร็จนั้น ต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ ดังนั้น ชุมชนจึงมีความสำคัญในการดูแลและส่งเสริมโรงเรียน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับการศึกษา และพัฒนาเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ในทางกลับกันโรงเรียนเองก็ต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง (พนิจดา วีรชาติ, 2552, หน้า 25) อย่างไรก็ตาม รายงานการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในหลายพื้นที่ยังคงอยู่ในระดับที่ไม่เข้มแข็งเพียงพอ โรงเรียนยังขาดศักยภาพในการให้บริการชุมชน ขาดความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ไม่มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ขาดการเป็นภาวะผู้นำ ไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเท่าที่ควร และโรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้แนวทางแก้ไขปัญหา งานชุมชนสัมพันธ์ของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพตามระเบียบงานชุมชนสัมพันธ์ (จริยาพร กลิ่นขจร และกิตติ รัตนราช, 2564)

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อบริบทท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในยุคที่การศึกษามุ่งเน้นแนวคิด "โรงเรียนเป็นฐาน" ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน การส่งเสริมความร่วมมือดังกล่าวจำเป็นต้องเริ่มจากการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม และสามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นระบบ (ธีระ รุญเจริญ, 2554: 178) ทั้งนี้ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาจำเป็นต้องเข้าใจบทบาทของตนในฐานะผู้นำ ผู้สนับสนุน และผู้ร่วมพัฒนา เพื่อให้สามารถสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการบริหารและการจัดการจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการยกระดับคุณภาพการศึกษา และพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

จากแผนพัฒนาการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี ปี พ.ศ. 2567 พบว่า โรงเรียนในสังกัดหลายแห่งยังประสบปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองและคนในชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาอย่างไม่ต่อเนื่อง และมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความห่างเหินระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในด้านการบริหารจัดการศึกษา ในสถานการณ์ปัจจุบัน โรงเรียนจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากชุมชนเพื่อสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และกิจกรรมการเรียนการสอน การที่ชุมชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น จะช่วยส่งเสริมการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบทบาทของผู้อำนวยการสถานศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี โดยต้องดำเนินการวางแผน ประสานงาน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามา

มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน รวมถึงส่งเสริมให้โรงเรียนมีบทบาทร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาบางรายยังขาดความเข้าใจและขาดทักษะในการบริหารจัดการด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารสถานศึกษายุคใหม่ การละเลยหรือให้ความสำคัญน้อยเกินไปต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจ และอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพในการบริหารจัดการโรงเรียนในระยะยาว การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนจึงไม่เพียงเป็นภารกิจของโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) และแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในระดับท้องถิ่น จากบริบทของพื้นที่ที่มีความแตกต่างทั้งด้านทรัพยากร วัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคม การบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของพื้นที่ และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ คุณภาพผู้เรียน และความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีความหลากหลายในการนิยามจากผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ตัวอย่างเช่น เฮอริเบิร์ต (Simon A. Herbert, 1950: 1) กล่าวว่า การบริหารคือศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ที่ใช้ศิลปะในการกระตุ้นและทำให้ผู้ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายที่ผู้บริหารตั้งไว้ ในขณะที่เฮนซ์ และคูนซ์ (Heinz Wehrich, Harold Koontz, 1993: 18-45) ให้ความหมายของการบริหารว่าเป็นการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยใช้ปัจจัยต่าง ๆ เช่น คน เงิน และทรัพยากรอื่น ๆ ในการดำเนินงาน ทั้งนี้ ปณิชา ภัทรกิตต์ธำรง (2566: 175) ได้กล่าวถึง การบริหารว่าเป็นการดำเนินงานผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การวางแผน การจัดการ การชี้แนะและการควบคุมตามลำดับขั้นตอน โดยสามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์และคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานอย่างคน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งทั้งสองคำคือการบริหารและการจัดการสามารถใช้แทนกันได้ เนื่องจากมีหลักการและกระบวนการที่เหมือนกันในการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้น การบริหารจัดการการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการประเมินผลการเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในบริบทการศึกษาตามที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2553) ได้กำหนด การบริหารจัดการการศึกษาคือกระบวนการที่เน้นการกระจายอำนาจในการบริหารทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังสถานศึกษาตามภารกิจหลัก เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระและคล่องตัว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยมีการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการและ

พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ รวมถึงการประเมินผลและการวัดผลการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคุณภาพนักเรียนในชุมชนและท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพการบริหารจัดการในภาครัฐและภาคธุรกิจมีความเหมือนกันในแง่ของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดการองค์กร การสั่งการ การควบคุม และการดำเนินการ เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งไม่แตกต่างกันในแง่ของหลักการและกระบวนการทำงาน ทั้งนี้ การบริหารจัดการการศึกษามีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการประเมินผลการเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่น

ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานศึกษา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ความคาดหวังของสังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งล้วนเป็นแรงผลักดันให้ผู้บริหารต้องปรับตัวและดำเนินการด้วยวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ทันสมัย (Spillane & Kenney, 2012) การบริหารสถานศึกษาจึงไม่ใช่เพียงการจัดการภายในองค์กรเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมถึงการเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพกับครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน การตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วมและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การบริหารสถานศึกษามีความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง (Spillane & Kenney, 2012)

จากรูธ ทาลสกี (2565) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาควรมีความเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ จิรศักดิ์ จันกัน (2566) ชี้ว่าผู้นำสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง โดยยึดหลักการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนเพื่อความยั่งยืนทั้งด้านการเงินและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา อีกทั้งควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูและชุมชนในการขับเคลื่อนองค์กร

นฤมล พุทธิฤทธิ์ (2566) กล่าวว่า ผู้บริหารต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงาน ควบคู่กับการพัฒนาระบบการวัดผลที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ เพื่อให้การบริหารมีความแม่นยำและนำไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว แนวคิดนี้สอดคล้องกับ ฐิตาพร พุ่มแดง (2567) ที่อธิบายว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยแบบแผนและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานอย่างมีระบบและต่อเนื่องจะช่วยขับเคลื่อนสถานศึกษาไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง ท้ายที่สุด วัฒนา โอทาตะวงษ์ (2566) เสริมว่าในยุคศตวรรษที่ 21 ผู้นำสถานศึกษาควรมีภาวะผู้นำที่ขับเคลื่อนองค์กรสู่เป้าหมายตามพันธกิจ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่ออนาคต และติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันทั่วทั้ง

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาเป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทุกส่วน ของสถานศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง มี

กระบวนการบริหารจัดการความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้เหมาะสม มีประสิทธิภาพที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ด้วยการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีระบบประสพเพื่อความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหารเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้บริหารทุกองค์กรต้องเลือกใช้ตามความจำเป็นและความเหมาะสมของสถานการณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร กระบวนการบริหารประกอบด้วยลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่องและมีปฏิสัมพันธ์กันทุกทิศทาง ซึ่งมีหลายแนวคิดจากนักวิชาการต่าง ๆ ที่ได้พัฒนาและเสนอแนวทางการบริหาร เช่น ดรอฟต์ (Daft, 2000) ได้พัฒนาแนวคิดจากฟาโยล์ (Fayol) โดยเสนอการบริหารที่ประกอบด้วย POCCC หรือ POLC ซึ่งมีการวางแผน (Planning), การจัดองค์กร (Organizing), การนำ (Leading), การควบคุม (Controlling), และการประสานงาน (Coordinating) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ในขณะที่กูลิคและเออร์วิก (Luther Gulick and Urwick, 1937) เสนอแนวคิด POSDCoRB ซึ่งเป็นการบริหารที่ประกอบด้วยการวางแผน, การจัดองค์กร, การจัดบุคลากร, การอำนวยความสะดวก, การประสานงาน, การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้ ฟาโยล์ (Fayol, 1916) ได้สรุปทฤษฎีการบริหารด้วย 5 ปัจจัย POCCC ซึ่งเน้นการวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม เพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย การบริหารยังเกี่ยวข้องกับการนำแนวคิดวงจร PDCA ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน (Plan), การดำเนินการ (Do), การตรวจสอบ (Check), และการปรับปรุง (Act) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปรับปรุงได้อย่างต่อเนื่อง โดยยุทธนา เกื้อกุล (2560) กล่าวถึงการนำ PDCA มาใช้ในองค์กรเพื่อปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องและประเมิณผลที่ทำให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ การบริหารสถานศึกษาตามหลักการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) ใช้กระบวนการ PDCA เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยครอบคลุมการวางแผน การจัดองค์กร การควบคุม และการประเมิณผลการดำเนินงาน รวมถึงการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ และสื่อการสอน เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายและคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้น

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการจัดการและดำเนินงานเพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยการบริหารเกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดองค์กร การควบคุม และการประเมิณผล ซึ่งรวมถึงการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ และสื่อการสอน การใช้วงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) ในการบริหารช่วยให้การดำเนินงานมีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยการวางแผน การดำเนินการที่เป็นระบบ การตรวจสอบผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในองค์กร

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ความพยายามที่จะจูงใจ ให้ผู้ที่ร่วมปฏิบัติงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบและร่วมมือกันพัฒนางานด้วยความเต็มใจ สำหรับนักการศึกษาไทยได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ อาทิเช่น คุณวุฒิ คนฉลาด (2540: 165) ได้กล่าวว่า การ

บริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นเทคนิคที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง โดยหลักการ คือ มุ่งให้สมาชิกในองค์กรมีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือเป็นกลุ่ม ให้ทุกคนมีส่วนร่วม งานจึงประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ การจัดการแบบมีส่วนร่วม เน้นการจัดการที่ผู้เกี่ยวข้องหรือควบคุมปัญหาได้ มาช่วยกันแก้ปัญหาแบบเป็นทีม ซึ่งจะได้ออมรับในปัญหาและช่วยกันแก้ปัญหาได้ดีขึ้นมักจะได้ผลทางจิตวิทยา สร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของทุกคนด้วย

ขณะที่ ธงชัย สันติวงษ์ (2543: 138) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการที่ผู้บริหาร หรือ เจ้าของกิจการ ใช้วิธีการแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่าง ๆ เช่น การให้มีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจ ของผู้บริหาร ตลอดจนการให้โอกาส และอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจ ทำงานเองภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้ให้กว้าง และ สมยศ นาวิการ (2545: 1) นิยามว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ การบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของบุคคล โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารให้ผู้ได้บังคับบัญชา ประการสุดท้าย การบริหารแบบมีส่วนร่วมต้องการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กรสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540: 9) ได้ให้ความหมายของ การบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมมือกันในการพัฒนาปฏิบัติอยู่ด้วยความเต็มใจ เช่นเดียวกัน สมเดช สีแสง (2547: 229) ได้สรุปความหมายไว้ว่า เป็นการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการภายในขอบเขตหน้าที่ของตน ถือว่าเป็นการดีและเหมาะสมที่สุดกับคุณสมบัติของมนุษย์ในปัจจุบัน การบริหารแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นหลักการสำคัญของการบริหารแบบใหม่ที่เรียกว่า การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Control หรือ TQC)

สรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบของผู้บริหารไปยังผู้ได้บังคับบัญชา หรือกลุ่มงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ขององค์กร พร้อมทั้งร่วมดำเนินการให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างเต็มที่ และเกิดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ

แนวคิดและหลักการการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนระหว่างโรงเรียน

การศึกษาคือรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคม และโรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนทั้งด้านวิชาการ การคิด การทำงาน และการรักการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่แท้จริงไม่อาจทำได้โดยโรงเรียนเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชนและผู้ปกครอง โดยเฉพาะในด้านการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมวางแผนการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (สปศ.) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของสังคมในการจัดการศึกษา โดยเห็นว่าการปฏิรูปการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้ประชาชนเห็น

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรของตนในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะกลายเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการวางแผนดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและอนาคตของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น

แนวคิดของนักวิชาการหลายท่านก็สนับสนุนมุมมองนี้ โดย Harris (1975) ให้ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกันและการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในทำนองเดียวกัน รัตนา กาญจนพันธ์ (2556) กล่าวว่า กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเกิดจากความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายในการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน วาสนา ชูแสง (2557) ได้กล่าวถึง การสร้างความร่วมมือด้านต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเพื่อพัฒนาทั้งสองฝ่ายไปพร้อมกัน ในด้านของการปฏิบัติ นาวัน แกละสมุทร (2562) ได้เสนอว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรม การวางแผน และการประเมินผลร่วมกับโรงเรียน จะนำไปสู่ผลสำเร็จทั้งระยะสั้นและระยะยาว ส่วน นพธิ หอมชื่นชม (2564) เน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน โดยมุ่งเน้นให้การจัดการศึกษาตอบสนองต่อความต้องการและบริบทเฉพาะของท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การเสริมสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจระหว่างกันและพร้อมการให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา โดยโรงเรียนและชุมชนมีการร่วมมือกันในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและพัฒนาเด็กเยาวชนให้มีคุณภาพ ชุมชนและผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการศึกษา และช่วยเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้การบริหารจัดการภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ทั้งการร่วมมือและการสื่อสารอย่างต่อเนื่องที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษาาร่วมกัน

หลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

หลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่เพียงเน้นการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ แต่ต้องเป็นความร่วมมือที่มีความหมาย ผ่านกระบวนการสื่อสารที่โปร่งใส การวางแผนร่วมกัน การตัดสินใจร่วม และการรับผิดชอบร่วมกัน โรงเรียนในฐานะศูนย์กลางทางการศึกษาของชุมชน จึงควรมีบทบาทเชิงรุกในการประสานภาคี เครือข่าย และทุนทางสังคมจากภายนอก เพื่อเสริมสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและชุมชนในภาพรวมนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ความหมาย และนิยามถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ไว้หลายท่าน ดังนี้

Sumption and Engstrom (1966: 148-158) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับหลักการดำเนินการเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนว่า การที่จะให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อชุมชนอย่างแท้จริงนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีความเชื่อและศรัทธาในหลักใหญ่ ๆ 4 ประการ คือ โรงเรียนรัฐบาลเป็นสถาบันการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการลงทุนของประชาชนผ่านงบประมาณของรัฐ ซึ่งหมายความว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนั้น โรงเรียนจึงควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับ

การศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้การศึกษาเกิดประสิทธิภาพ คือ เสรีภาพทางวิชาการและความคิด นักเรียนและครูควรมีอิสระในการเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคำคิดใหม่และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษาเป็นอีกปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของระบบการเรียนการสอน เมื่อชุมชนเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการศึกษา เช่น การให้ข้อเสนอแนะ การร่วมมือกับโรงเรียน หรือการสนับสนุนทรัพยากร จะช่วยให้การศึกษาตอบสนองต่อความต้องการของสังคมมากขึ้น สุดท้ายการสื่อสารสองทางระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โรงเรียนควรรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนและนำไปปรับปรุง ขณะเดียวกันชุมชนก็ควรให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของสังคม ดังนั้น การศึกษาในโรงเรียนจึงเป็นเรื่องที่ชุมชนควรมีส่วนร่วมและช่วยกันพัฒนา เพื่อให้ระบบการศึกษามีคุณภาพสูงสุดและสามารถสร้างสรรค์อนาคตที่ดีให้กับประเทศต่อไป ดังนั้นการที่จะให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อชุมชนอย่างแท้จริงนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีความเชื่อและศรัทธาในหลักใหญ่ ๆ 4 ประการ คือ 1) โรงเรียนรัฐบาลได้มาจากการลงทุนของประชาชน 2) การผดุงไว้ซึ่งเสรีภาพทางวิชาการและความคิด 3) ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการศึกษาของประชาชน 4) ความจำเป็นในการติดต่อสื่อสารทั้งสองทาง

สตูปส์และแรฟเฟอร์ตี (Rafferty) (Stoops, 1961: 515-519) และแรฟเฟอร์ตี (Rafferty) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า ควรเป็นทั้งกระบวนการรับและให้ข่าวสาร โดยที่บุคคลภายนอกต้องเข้าใจความเป็นมาของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ในขณะเดียวกันโรงเรียนก็ต้องชี้แจงปัญหา อุปสรรค และแนวทางการดำเนินงานให้ชุมชนรับทราบ หลักการนี้ยังเน้นว่าควรใช้หลากหลายวิธีในการสร้างความสัมพันธ์ ไม่ควรจำกัดเพียงด้านเดียว และที่สำคัญที่สุด คือ การทำให้ชุมชนเข้าใจโรงเรียนอย่างแท้จริง รวมถึงการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และการให้ข้อมูลที่ง่ายต่อความเข้าใจและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและสร้างสรรค์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ต่อมา แฮร์ริส (Harris, 1975) อธิบายถึงความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของการประชาสัมพันธ์ด้านการศึกษา โดยมุ่งเน้นการแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวด้านการศึกษาให้ชุมชนทราบ การแสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชน และการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ขณะที่ ซัมชัน (Sumtion, 1996) ได้ให้ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และรู้สึกถึงความร่วมมือกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของประชาชน ศูนย์กลางการศึกษา และวัฒนธรรม ในประเทศไทยนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวทางที่น่าสนใจ เช่น ไพเราะ กาญจนสิงห์ (2551) ที่กล่าวถึงการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ความบริสุทธิ์ใจ และการเอื้อเฟื้อระหว่างบุคคลในชุมชนเพื่อเสริมสร้างความร่วมมืออย่างมีความหมาย ในขณะที่ พีรพล เวทีกุล (2560) ได้กล่าวถึง แนวทางที่เน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการใช้ “ทฤษฎีตาข่ายประรด” เพื่อควบคุมดูแลนักเรียนร่วมกันโรงเรียนต้องเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน และบุคลากรต้องสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน นาวิน แกละสมุทร (2562) กล่าวว่า ผู้บริหารและครูต้องมีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับชุมชน มีความจริงใจ และร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนพธิ หอมชื่นชม (2564) การพัฒนาความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ทำให้โรงเรียนสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเติบโตของนักเรียน ทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในบริบทท้องถิ่น และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญของการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มุ่งเน้นความร่วมมือแบบมีส่วนร่วม (Participatory management) โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งความร่วมมือนี้ช่วยเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านทรัพยากรการเรียนรู้ และการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (วิจารณ์ พานิช, 2566) บริบทของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเป็นตัวอย่างที่สะท้อนบทบาทของชุมชนในการสนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น โรงเรียนบ้านประแกด ในจังหวัดจันทบุรี ได้รับความร่วมมือจากโครงการ ENCAP (Engineering Civic Assistance Program) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมือระหว่างกองทัพไทย สหรัฐอเมริกา และสิงคโปร์ ในการก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาของนักเรียนและชุมชน (1st Marine Aircraft Wing, 2024) โครงการนี้สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนสามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพได้ผ่านความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ งานวิจัยของ Suphawadee, Sombat และ Rassamee (2012) ยังแสดงให้เห็นถึงรูปแบบ การสื่อสารและสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ดูแลเด็กในชุมชนจันทบุรี ผ่านการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันโรคไข้เลือดออก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทของโรงเรียนในฐานะศูนย์กลางของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน การบริหารงานในโรงเรียนประถมศึกษาหลายแห่งในจังหวัดจันทบุรี ยังสะท้อนรูปแบบภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน เช่น การบริหารจัดการโดยใช้แนวคิดการเป็นผู้นำแบบเสริมพลัง (Super Leadership) และการบริหารงานเป็นทีมของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางที่ส่งผลให้โรงเรียนสามารถขับเคลื่อนพันธกิจร่วมกับภาคีในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บรรจง พันธุ์ศรี, 2565)

แนวคิดและรูปแบบการบริหารความสัมพันธ์โรงเรียนและชุมชนจากต่างประเทศ

การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในบริบทสากล มีแนวคิดที่หลากหลายและมุ่งเน้นการบูรณาการทรัพยากรของชุมชนเข้าสู่การจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวม สร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัว และเสริมสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและสังคม (Epstein et al., 2002; Oakes et al., 2017) หนึ่งในแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย คือ Epstein's Framework of Six Types of Involvement ซึ่งเสนอว่าการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนกับโรงเรียน สามารถแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1) การอบรมเลี้ยงดู (parenting), 2) การสื่อสาร (communicating), 3) การเป็นอาสาสมัคร (volunteering), 4) การเรียนรู้ที่บ้าน (learning at

home), 5) การตัดสินใจร่วม (decision making), และ 6) การร่วมมือกับชุมชน (collaborating with the community) (Epstein et al., 2002) แนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทไทยเพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารที่สร้างความร่วมมืออย่างรอบด้าน นอกจากนี้ โมเดล Community Schools ที่ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ยังถือเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่โรงเรียนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยมี 4 เสาหลักสำคัญ ได้แก่ 1) การสนับสนุนทางวิชาการและบริการเสริม, 2) การขยายเวลาเรียนรู้, 3) การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และ 4) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Oakes, Maier, & Daniel, 2017) และโครงการ Communities In Schools (CIS) ซึ่งดำเนินการในหลายรัฐของสหรัฐอเมริกา โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนนักเรียนที่มีความเสี่ยงผ่านการบูรณาการทรัพยากรจากชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ยา รักษาโรค หรือการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา (Communities In Schools, 2023)

สรุปได้ว่า การศึกษาเหล่านี้ ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในประเทศไทยสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดสากลได้อย่างยืดหยุ่น เพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม โครงสร้าง และความหลากหลายของท้องถิ่นจันทบุรี ที่มีลักษณะเป็นจังหวัดชายแดนที่มีชุมชนเข้มแข็ง และเครือข่ายท้องถิ่นที่พร้อมต่อการมีส่วนร่วม วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญและมีหลายมิติที่ต้องพิจารณา โดยเน้นการแลกเปลี่ยนข่าวสารและการสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนและชุมชนเพื่อความร่วมมือที่ยั่งยืน โรงเรียนต้องเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน และบุคลากรต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ผู้บริหารและครูต้องมีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับชุมชน มีความจริงใจ และร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ทำให้โรงเรียนสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเติบโตของนักเรียน ทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนคุณภาพของการศึกษาให้ตอบสนองต่อเป้าหมายทางการศึกษาและความต้องการของสังคมในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดและทฤษฎีด้านการบริหาร ทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เน้นการเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องภายนอก เช่น ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส และการยอมรับในแนวทางการบริหารงานของโรงเรียน อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาสถานศึกษาในระยะยาว ทฤษฎีดังกล่าว ต่างเน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการบริหารโรงเรียนในระดับประถมศึกษาซึ่งมีบริบทที่เชื่อมโยงกับชุมชนอย่างใกล้ชิด การบริหารในลักษณะนี้จึงต้องมีการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในชุมชนอย่างมีระบบ ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาจึงไม่ได้อยู่เพียงแค่การบริหารภายในโรงเรียน แต่ยังรวมถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อส่งเสริมทรัพยากร สนับสนุนการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพจึงควรครอบคลุมการวางแผน การจัดองค์กร

การอำนวยความสะดวก การประสานงาน และการประเมินผล ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนประถมศึกษา กับชุมชน สามารถจัดจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) การสื่อสารสองทางอย่างต่อเนื่อง การร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับภาคีในท้องถิ่น โดยโรงเรียนมีบทบาทในการเปิดช่องทางการสื่อสารทั้งในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างเท่าทัน 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วมทุกระดับ ตั้งแต่การกำหนดทิศทางนโยบาย การจัดทำแผนกิจกรรม ตลอดจนการประเมินผลการดำเนินงาน โดยชุมชนได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และความยั่งยืนของโครงการ 3) การเชื่อมโยงภาคีในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ โดยเฉพาะการบูรณาการผู้นำท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในกระบวนการพัฒนาการศึกษา ทำให้เกิดการระดมทรัพยากรและความรู้จากภายนอกเข้าสู่ระบบโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ จากการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษา พบรูปแบบการบริหารที่ชัดเจน 3 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย (Policy Co-creation Model) ดำเนินความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและแผนพัฒนาของพื้นที่ 2) รูปแบบเครือข่ายแนวดิ่ง (Vertical Collaborative Model) จัดการประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการจัดลำดับความสำคัญของนโยบาย การแบ่งปันข้อมูล และการกำหนดเป้าหมายร่วมกันเชิงยุทธศาสตร์ 3) การมีส่วนร่วมจากภาคีท้องถิ่น (Community Partnership Model) เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และภาคเอกชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการออกแบบกิจกรรม ส่งเสริมทุนทางสังคม และจัดสรรทรัพยากรร่วมกัน เพื่อสนับสนุนพัฒนาการของผู้เรียนในบริบทของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีความเข้มแข็งด้านเครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเชื่อมโยงเชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้กลายเป็นปัจจัยเสริมสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนารูปแบบความร่วมมือดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังเผชิญข้อจำกัด ได้แก่ ขาดกลไกเชิงนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนรูปแบบความร่วมมือ บุคลากรในโรงเรียนบางส่วนยังขาดทักษะด้านการมีส่วนร่วม และการจัดการเครือข่ายความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ควรมีการกำหนดนโยบายในระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่มีความชัดเจน โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนและกำกับทิศทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง คือ 1) การกำหนดนโยบายระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่มีเป้าหมายเฉพาะในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พร้อมทั้งมีมาตรการสนับสนุนด้านวิชาการและการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ 2) การพัฒนาหลักสูตรหรือชุดการอบรมเฉพาะทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในประเด็น “การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน” เพื่อยกระดับความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการดำเนินงานร่วมกับภาคีท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การส่งเสริมการจัดตั้ง “โรงเรียนต้นแบบด้านความสัมพันธ์กับชุมชน” ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเป็นพื้นที่ทดลองนวัตกรรมการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี และสร้างแรงบันดาลใจแก่โรงเรียนอื่น ๆ ในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และ 4) การจัดสรรงบประมาณเฉพาะ

สำหรับกิจกรรมส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน อาทิ งบประมาณชุมชนศึกษา งบประมาณเครือข่าย หรือโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน เพื่อให้โรงเรียนมีทรัพยากรเพียงพอในการดำเนินกิจกรรมอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง

การศึกษาครั้งนี้ใช้กรณีศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี ซึ่งอาจมีความเฉพาะตัวในด้านวัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ ทำให้การนำผลไปใช้ในบริบทอื่นต้องพิจารณาปรับให้เหมาะสมสำหรับประเด็นต่อยอดในการศึกษาในครั้งต่อไป ควรขยายผลการศึกษาในเขตพื้นที่อื่นที่มีความแตกต่างด้านประชากรหรือเศรษฐกิจ พร้อมศึกษาผลลัพธ์ระยะยาวของการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้การบริหารสถานศึกษาสามารถสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในระยะยาว

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนประถมศึกษากับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ตาลสุกเรือง. (2565). รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา* : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- จิรศักดิ์ จันกัน. (2566). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา* : : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- จริยาพร กลิ่นขจร และ กิตติ รัตนราษี. (2564). การบริหารงานชุมชนสัมพันธ์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยงานชุมชนสัมพันธ์. *วารสารราชพฤกษ์*, 19(1), 30–40.
- ฐิตาพร พุ่มแดง. (2567). รูปแบบการบริหารจัดการการถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในสถานศึกษา. *Journal of Arts Management*, 8(1), 498-517.

- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). **องค์การและการบริหาร** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ธีระ รุญเจริญ, ปราชญา กล้าผจญ และสัมมา รณินิจย์. (2554). **การบริหารเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง.
- นพธี หอมชื่นชม. (2564). การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 19(36).
- นฤมล พุทธิฤทธิ์. (2566). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(2).
- นาวัน แกละสมุทร. (2562). การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนวัดใหญ่บ้านบ่อ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- บรรจง พันธุ์ศรี. (2565). รูปแบบภาวะผู้นำแบบเสริมพลังของผู้บริหารสถานศึกษากับการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 18(2), 15–30.
- รัตนา กาญจนพันธุ์. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วาสนา ชูแสง. (2557). การดำเนินงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*.
- วิจารณ์ พานิช. (2566). **การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. *ครุสภาวิทยารักษ์*, 4(2), 1–12.
- สมเดช สีแสง. (2547). **คู่มือการบริหารโรงเรียนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ**. ชัยนาท : ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู.
- สมยศ นาวิการ. (2545). **การบริหารเพื่อความเป็นสุข**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- Daft, R. L. (2000). *Management* (5 th ed.). New York: Harcourt College.
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., & Van Voorhis, F. L. (2002). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (2nd ed.). Corwin Press.
- Fayol, H. (1916). *General and industrial management*. Institute of Electrical and Electronics Engineering.
- Gulick, L. and Urwick, L. (1937). *Papers on the Science of Administration*. Institute of Public Administration, New York.
- Heinz Weihrich, Harold Koontz. (1993). *Management, A Global Perspective*. 10th (ed.), McGraw Hill.

- Oakes, J., Maier, A., & Daniel, J. (2017). *Community Schools: An evidence-based strategy for equitable school improvement*. Learning Policy Institute.
- Stoops, E., & Rafferty, M. L. (1961). *Practice and trends in school administration*. New York: Ginn.
- Sumtton, M. L. (1996). *School community relation*. New York: McGraw.